

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII LINGVISTICE ȘI LITERARE

**CUM CONCEPTUALIZĂM TIMPUL? SPAȚIALIZAREA ȘI
TRANZIENȚA TIMPULUI ÎN ENGLEZĂ, FINLANDEZĂ ȘI
MAGHIARĂ**

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Conducător de doctorat:

Prof. Univ. Dr. Ștefan Oltean

Doctorand:

Zsuzsa Máthé

Cluj-Napoca

CUPRINS

CAPITOLUL 1. INTRODUCERE	1
1.1. Prezentare generală și obiective	1
1.2. Organizarea tezei	2
1.3. Structura și metodologia cercetării	3
1.3.1. Limitări	7
1.4. Prezentarea materialului	8
1.4.1. Engleza, finlandeza și maghiara: o prezentare scurtă.....	11
CAPITOLUL 2. BAZELE TEORETICE	13
2.1. Conceptul timpului.....	14
2.2. Timpul, spațiul și tranziția	19
2.3. Rolul timpului	20
2.4. Teoria metaforei conceptuale.....	24
2.4.1. Timpul și metafora conceptuală	27
2.4.2. Categorii și metafora.....	30
2.5. Metonimia	32
2.6. Expresii idiomatice.....	46
2.6.1. Ce sunt expresiile idiomatice	34
2.6.2. Cum sunt motivate expresiile idiomatice.....	37
2.7. Teoria de integrare conceptuală	39
2.8. Scheme imagistice.....	40
2.8.1. Schema ciclului.....	41
2.8.2. Schema traseului.....	42
2.8.3. Schema forței	43
2.8.4. Schema containerei	45
2.8.5. Schema radială	46
2.9. Metafore primare și superscheme	46
2.10. Variație și universalitate	49
2.10.1. O definiție a culturii	49
2.10.2. Legătura cultură-metaforă	50
2.10.3. Ce reprezintă modelele cognitive culturale	50
2.10.4. Universalitatea și specificitatea culturală	52
2.10.5. Cum se întâmplă variația la nivel conceptual	54
CAPITOLUL 3. ANALIZA COMPARATIVĂ A METAFORELOR	56
3.2. Evenimentul de mișcare.....	58
3.2.1. Engleza, maghiara și finlandeza: limbi satelitare.....	59
3.2.2. Structura evenimentului de mișcare	61
3.2.3. Clasificarea metaforelor în funcție de tipul de mișcare	63
3.2.4. Mișcarea fictivă	66
3.2.5. Verbe de mișcare în metaforele despre timp	68
3.2.6. Mișcare translațională	71
3.2.7. Mișcare non-translațională.....	98
3.2.8. Prezentarea rezultatelor.....	108
3.3. Sistemul dinamicii forțelor.....	114
3.3.1. Modelele dinamicii forțelor în metaforele despre timp.....	115
3.3.2. Polaritatea forței.....	119
3.3.3. Asimetria pozitivă-negativă în limbaj și cunoaștere.....	122

3.3.4. Verbe cauzative în metafore despre timp.....	126
3.3.5. Polaritatea pozitivă	129
3.3.6. Polaritatea dependentă de context sau neutră	135
3.3.7. Polaritatea negativă.....	154
3.3.8. Prezentarea rezultatelor.....	161
3.4. Componente genitivale în metaforele despre timp	165
3.4.1. Roata timpului	166
3.4.2. Măinile timpului	168
3.4.3. Moara timpului	169
3.4.4. Săgeata timpului	169
3.4.5. Dintele timpului	170
3.4.6. Semnele timpului	172
3.4.7. Nisipurile timpului	173
3.4.8. Negura timpului, vălul timpului	173
3.4.9. Patina timpului	175
3.4.10. Râul timpului	176
3.4.11. Vânturile timpului	178
3.4.12. Greutatea timpului	179
3.4.13. Sita timpului	179
3.4.14. Testul timpului	180
3.4.15. Tatăl Timp	181
3.4.16. Prezentarea rezultatelor.....	181
CAPITOLUL 4. SPAȚIALIZAREA ȘI TRANZIENȚA TIMPULUI ÎN METAFORE POETICE... 185	
4.1. Imagini auditive	187
4.1.1. Verbe onomatopice în metaforele despre timp.....	188
4.1.2. Verbe imitative de mișcare în metaforele despre timp	192
4.1.3. Prezentarea rezultatelor.....	194
4.2. Imagini vizuale.....	196
4.2.1. Spațializare	198
4.2.2. Tranziență	201
4.2.3. Rezumat	205
CAPITOLUL 5. PREZENTAREA REZULTATELOR	206
5.1. Scara de frecvență.....	207
Concluzii	215
5.2. Scara de dinamicitate	218
Concluzii	220
5.3. Scara de polaritate	220
Concluzii	222
5.4. Scara de proeminență	225
Concluzii	236
5.5. Scara de stabilitate	236
Concluzii	252
5.6. Scara de specificitate	253
5.6.1. Variațiile interne ale sursei	257
5.6.2. Variațiile externe ale sursei	261

5.6.3. Prezentarea rezultatelor	263
5.6.4. Alte variații	269
5.6.5. Concluzie	273
5.7. Rezumatul rezultatelor	274
BIBLIOGRAFIE	277
Anexe	293

CUVINTE CHEIE: agent, corpus, dinamica forței, domeniul sursă, evenimentul de mișcare, forță, implicații metaforice, lingvistică cognitivă, metaforă conceptuală, metaforă lingvistică, metaforă ontologică, metaforă despre timp, scheme imagistice, spațializare, spațiul, teoria metaforei conceptuale, timpul, tranziență, traseu, universalitate, verbe cauzale, verbe de mișcare.

REZUMAT

Un concept atât de universal, dar abstract precum timpul prezintă variații în limbajul metaforic. Această cercetare se concentrează pe limbajul metaforic în contextul teoriei metaforei conceptuale, investigând imaginea timpului printr-o analiză contrastivă în trei limbi. Prin combinarea metodelor calitative și cantitative, acest studiu identifică cum conceptualizăm timpul într-un context metaforic, cu accent pe verbe în construcții cauzale (de exemplu *timpul vindecă*), precum și verbe de mișcare (de exemplu *timpul fuge*), printr-un studiu empiric bazat pe corpus completat de abordarea lexicală. Cele două metafore conceptuale principale care sunt investigate în acest studiu sunt TIMPUL ESTE UN AGENT SCHIMBĂTOR și TIMPUL ESTE O ENTITATE ÎN MIȘCARE (menționate de Lakoff și Turner, 1989: 86). Se anticipează că rezultatele studiului vor arăta faptul că, deși cele două metafore conceptuale sunt frecvente în toate cele trei limbi, există anumite diferențe, precum asimetria între imaginea negativă/pozitivă a timpului sau preferința pentru un tip de mișcare față de altul. Obiectivul principal este de a explora diferențele de acest fel și de a vedea cum se manifestă și de ce. În același timp, scopul studiului este de a investiga modul în care spațializarea și tranziția timpului apar în metafore, cu accent pe următoarele aspecte: mișcarea prin spațiu (Galton, 2011: 701), precum și „creația” sau „consumarea” de către timp (Galton, 2011: 702).

Investigarea fundamentelor cognitive ale metaforelor colectate din corpus se bazează pe teorii precum teoria metaforei conceptuale (Lakoff și Johnson, 1980; Johnson, 1987; Lakoff, 1987; Kövecses, 2002, 2005, 2015), pe scheme imagistice (2015), Lakoff și Johnson, 1980; Johnson, 1987; Lakoff, 1987), pe evenimentul mișcării și dinamica forței (Talmy, 2000a, 2000b).

Acest studiu bazat pe corpus evidențiază diferențe în modul în care timpul apare în limbajul metaforic la nivel lingvistic, la nivel figurativ, precum și la nivel conceptual. Concepte abstracte precum timpul „fac parte din bazele arhitecturii noastre cognitive¹” (Evans, 2004: 8). Din acest motiv, atunci când ne întrebăm cum conceptualizăm timpul, ne bazăm adesea pe metaforă sau metonimie. De fapt, nu este ușor să vorbim despre timp fără să facem o asociație cu un concept mai familiar și mai concret. Timpul este prin urmare adesea asociat cu concepte precum banii (Lakoff, 1987: 210), un obiect (Evans, 2004: 253), un obiect în mișcare (Lakoff și Johnson, 1980: 42) sau chiar o entitate care efectuează schimbări. Timpul conceptualizat ca agent schimbător apare în toate cele trei limbi din acest studiu.

Așadar, această cercetare explorează un tip specific de metaforă de timp: accentul principal este timpul ca entitate personificată, în special instanțele unde timpul este un agent schimbător. Aceste exemple sunt de obicei întâlnite în metaforele ontologice, în care o entitate non-umană pare să aibă

1 Traducere proprie.

atribute asemănătoare omului (Lakoff și Johnson, 1980: 33). În aceste cazuri, timpul execută mișcare sau alte acțiuni, care arată un anumit grad de animație a unui agent metaforic. În timp ce alte cercetări studiază timpul în întregimea sa, de exemplu, toate substantivele temporale, timpul gramatical etc., (de exemplu, Huumo, 2017), această cercetare analizează doar cuvântul *timp* și verbele alături de care acesta apare, deoarece metaforele de timp citate frecvent, cum ar fi *Ne apropiem de Crăciun* sau *Se apropie Crăciunul*, precum și diferența dintre metaforele de tip Moving Ego și Moving Time au fost deja discutate frecvent (de exemplu, Lakoff și Johnson, 1980, 1999, Lakoff, 1993; Kövecses 2005, Huumo 2017, Evans, 2013a, b etc.).

Într-o anumită măsură, ne asumăm că aceleași metafore conceptuale apar în engleză, finlandeză și maghiară, cu variații legate de domeniul sursă. Pentru a numi o metaforă conceptuală unică pentru un anumit limbaj, atât domeniul sursă, cât și domeniul țintă trebuie să fie unice (Kövecses, 2005: 68). Deși există multe metafore universale sau aproape universale, există și o mulțime de variații (Kövecses, 2005: 88). În această cercetare nu putem vorbi despre metafore conceptuale unice. Metaforele lingvistice au un caracter distinctiv mai frecvent, iar metaforele conceptuale o cantitate limitată de specificitate; astfel de cazuri de variații sunt investigate.

Pentru atingerea scopurilor cercetării am parcurs următorii pași: 1. crearea unei baze de date mari de verbe (în primul rând verbe de mișcare și verbe cauzative) utilizate în metaforele despre timp, 2. compararea metaforelor la nivel lingvistic, figurativ și conceptual, 3. identificarea mecanismelor cognitive pe care se bazează metaforele, 5. interpretarea diferențelor și asemănarilor pe baza teoriilor lingvisticii cognitive.

Teza are cinci părți principale. Primul capitol prezintă obiectivele principale ale cercetării și metodologia. De asemenea, descrie sursele datelor adunate pentru studiul metaforelor în cele trei limbi, precum și o scurtă prezentare a celor trei limbi: engleza, finlandeza și maghiara. Urmează cel de-al doilea capitol, care prezintă fundamentele teoretice pe care se bazează cercetarea, cu accent pe conceptul timpului, precum și legătura acestuia cu tranziție și spațializare. Această secțiune discută, de asemenea, cadrul teoretic principal ales pentru cercetare. Capitolul trei este cea mai mare secțiune, și conține analiza comparativă a metaforelor despre timp. Acest capitol poate fi împărțit în trei părți: în primul rând, se discută verbele de mișcare găsite în metaforele de timp în cele trei limbi în mod contrastiv, apoi verbele cauzative în același mod. În cele din urmă, sunt discutate componentele genitive din metaforele despre timp care surprind spațializarea sau tranziția timpului.

Lucrarea are două secțiuni: una cantitativă, în care rezultatele sunt măsurate cu scări (scales), și una calitativă, cu accent pe metaforele bazate pe imagini și pe alte aspecte ale limbajului, care sunt mai

grele de cuantificat. Analiza cantitativă evaluează expresii metaforice cele mai frecvente despre timp în cele trei limbi, precum și construcții originale și mai rare.

Rezultatele sunt grupate și organizate sistematic folosind scări (scales), construite pe dihotomia negativă/pozitivă, statică/dinamică etc. Există mai multe scări construite pe rezultate calitative și cantitative, care se bazează pe următorii factori: 1. Frecvență, 2. Dinamicitate, 3. Polaritate, 4. Proeminență, 5. Stabilitate, 6. Specificitate. Toate scările sunt comparative, contrastând rezultatele găsite în cele trei limbi. 1. Scara de frecvență arată frecvența comparativă a metaforelor conceptuale în cele trei limbi; această scară revizuieste frecvențele în așa fel încât diferențele și asemănările în frecvența metaforelor conceptuale să fie puse în evidență. 2. Scara de dinamicitate ilustrează rapiditatea mișcării în metafora conceptuală *TIMPUL ESTE O ENTITATE ÎN MIȘCARE*, contrastând metafore precum *time rushes*, ‘timpul se grăbește’, *time crawls*, ‘timpul se scurge încet’, și *time stands still* ‘timpul stă pe loc’. 3. Scara de polaritate grupează metaforele aparținând metaforei *TIMPUL ESTE UN AGENT SCHIMBĂTOR*, bazată pe profilul negativ sau pozitiv al timpului. Scara de polaritate are și o secțiune neutră/dependentă de context. 4. Scara de proeminență măsoară importanța conceptuală a unor metafore sau elemente metaforice. 5. Scala de stabilitate determină care metafore de timp pot fi considerate părți stabile ale limbajului ca expresii convenționale și chiar expresii idiomatice. Criteriul de selectare a metaforelor de timp din exemplele extrase din corpus care pot fi considerate expresii cu formă fixă este scorul Mutual Information, (MI), ‘scorul de informație reciprocă’, bazat pe metoda lui McEnery și Hardie (2011). 6. Scara de specificitate arată în ce măsură metaforele sunt unice sau comune celor trei limbi și cum pot varia.

Colecția de verbe de mișcare surprinde elementele spațiale ale timpului prin schema traseului și tranziția prin aspectul mișcării, așa cum este definit de Galton (2011). Privirea de ansamblu asupra mișcării în metaforele timpului arată niște factori relevanți. Dintre cele 32 de grupuri de verbe de mișcare în cele trei limbi (sau, în unele cazuri, verbe individuale), 36 de expresii² au un scor ridicat de MI de peste 4,00 \log_2 : 14 în maghiară, 9 în engleză (inclusiv 3 expresii idiomatice) și 13 în finlandeză. În plus, există și alte expresii recurente, care au un scor MI mai mic de 4,00 \log_2 , cum ar fi *time catches up with you*, ‘timpul te prinde’, *time gets away from you*, ‘timpul scapă’, *time hangs heavy*, ‘lit. timpul atârână greu, timpul trece încet’, *time drags on*, ‘timpul se târâie’, precum și metafora maghiară *elreptül felette az idő*, ‘lit. timpul zboară deasupra lui’, *hajlik az idő*, ‘timpul îndoiește’, folosit cu cazul sublativ sau ilativ (de ex., *estére hajlik az idő*, ‘lit. timpul îndoiește spre seara, vine seara’) și metafora

² Expresiile sunt acele grupuri de cuvinte care au un scor MI bazat pe \log_2 care este mai mare de 4,00, așa cum este calculat în Scara de Stabilitate.

finlandeză *aika jättää*, ‘timpul (te) lasă’. Alte expresii recurente cu verbe de mișcare bazate pe TIMPUL ESTE O ENTITATE FINITĂ sunt *time runs out*, ‘timpul se scurge’, *time winds down*, ‘timpul se termină’, și expresiile finlandeze *aika menee johonkin/vähiin/hukkaan/umpeen*, ‘timpul este folosit/se epuizează/se pierde’ precum și expresiile maghiare *rámegy/kárba megy az idő*, ‘timpul se epuizează/ timpul se pierde’.

Modelul de diferență arată că criteriul cel mai frecvent supus variației între cele trei limbi este sensul literal, iar variația cea mai rară se găsește în metafora conceptuală. Sensul literal diferă de 17 ori, sensul figurativ de 8 ori, metafora conceptuală de 4 ori și tipul de eveniment de mișcare de 8 ori. Forma diferă de 13 ori, ceea ce înseamnă că există o expresie metaforică cu formă recurentă în doar una sau două din cele trei limbi cu verbul respectiv. Aceste rezultate arată că în cele trei limbi este probabil ca verbele de mișcare care sunt similare să aibă diferențe la nivel lexical atunci când sunt contrastate pe baza tipologiilor de verbe de mișcare. De exemplu, unele ar putea codifica Terenul de mișcare, în timp ce altele nu. Verbele de mișcare foarte frecvente au o probabilitate mai ridicată să fie elementele de bază ale expresiilor metaforice. Era de așteptat că metafora conceptuală să varieze cel mai puțin în aceste expresii, deoarece a fost unul dintre criteriile de selecție a metaforelor.

Sensul figurativ variază de obicei dacă există o metaforă cu o formă fixă, care în unele cazuri poate fi și o expresie idiomatică. În aceste cazuri, evenimentul de mișcare poate prezenta trăsături specifice. Componentele evenimentului de mișcare apar în felul următor în metaforele selectate din corpus: Traseul este prezent în 14 grupuri de verbe, inclusiv expresii idiomatice; Terenul în 13 grupuri de verbe și viteza de mișcare în 7 grupuri de verbe. Acest lucru arată că Traseul de mișcare este prezent frecvent, fie codificat într-un verb de traseu non-prototipic, fie prin sateliți. Terenul apare în aproximativ o treime din metaforele selectate.

Un sens figurativ recurent găsit în toate cele trei limbi apare în metafora finlandeză cu verbul *ajaa*, ‘conduce’ sau ‘se duce’, precum și în metafore cu verbele maghiare *(el)jár*, ‘merge’, *(el)halad*, ‘trece’, *(túl)lép*, ‘pășește’, și *megy*, ‘se duce’. Toate aceste verbe apar în metafore în care, pe lângă un verb de mișcare, sunt prezente Terenul și Traseul mișcării, iar sensul figurativ este a îmbătrâni sau a deveni învechit. Alte verbe care codifică viteza de mișcare sunt construite ocazional pe același model, de exemplu, verbul finlandez *rientää*, ‘aleargă’. În timp ce elementele lexicale care reprezintă Traseul diferă în aceste metafore (de exemplu *by*, ‘lângă’, *over*, ‘peste’, *near*, ‘aproape’), Vectorul este același, bazat pe modelul lui Talmy (2000b: 53-54), care este MOVE WAY-FROM (ibidem), ‘a îndepărta de ceva’.

Colecția de verbe cauzative în cele trei limbi prezintă atât diferențe, cât și asemănări. Sunt 30 de grupuri de verbe sau, în unele cazuri, verbe cauzative individuale. O privire de ansamblu asupra cauzalității în metaforele timpului scoate la iveală câțiva factori relevanți: 24 de expresii cu formă fixă sunt identificate cu verbe cauzative în cele trei limbi; 3 în engleză, 10 în finlandeză și 11 în maghiară. Sensul literal diferă de 11 ori, sensul figurativ de 3 ori, iar metafora conceptuală de 2 ori. Forma diferă de 11 ori, deoarece există expresii cu forma fixă în doar una sau două dintre limbile din grupul de verbe, și nu în toate. În comparație cu modelele de diferență în analiza mișcării, atunci când vine vorba de cauzalitate, există o cantitate similară de grupuri de verbe și aproximativ aceeași cantitate de variație în sensul și forma lingvistică. Există mai puține variații în sensul figurativ, precum și în metafora conceptuală.

Pe baza acestui rezumat, se pare că există mai multe variații în acest grup în ceea ce privește metafora conceptuală decât în cazul mișcării. Acest lucru este evident dacă ne uităm la metafore de nivel generic sau specific, cum ar fi TIMPUL ESTE UN AGENT SCHIMBĂTOR sau TIMPUL ESTE O ENTITATE CU DINȚI/TIMPUL ESTE UN DEVORATOR, precum și la nivelul variației externe a sursei. Pe lângă metaforele mai generale care semnalează polaritatea, ca dihotomia TIMPUL ESTE UN DUȘMAN/UN PRIETEN, alte domenii de sursă care ies la iveală aici sunt POVARĂ, ÎNTUNERIC, DISTRUGĂTOR, DEVORATOR, EGALIZATOR, EVALUATOR, FORȚĂ, PĂZITOR, AJUTĂTOR, VINDECĂTOR, JUDECĂTOR, REVELATOR, PROFESOR și HOȚ.

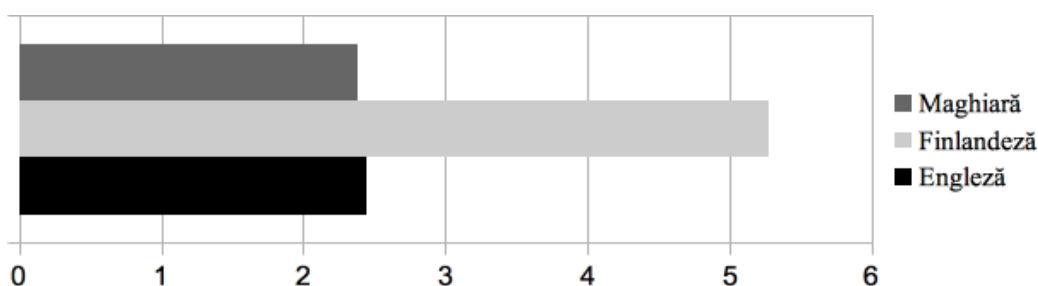
Rezultatele finale ale analizelor ne arată niște variații interesante. În fiecare limbă există câteva metafore care au trăsături unice prin variația internă a sursei. Sursele noi sunt rare: asta înseamnă că aceste trei limbi folosesc de obicei aceleași surse în metaforele de timp. Diferențele interlingvistice arată astfel o frecvență relevantă nu prin utilizarea unor noi domenii sursă, ci prin aducerea în evidență a caracteristicilor specifice ale acestor domenii prin implicări unice. Acest lucru înseamnă, de asemenea, că majoritatea metaforelor sunt mai degrabă asemănătoare decât diferite în aceste trei limbi.

Timpul asociat cu mișcare în metafore este mai frecvent în toate cele trei limbi decât timpul asociat cu cauzalitate. Motivul pentru care metafora TIMPUL ESTE O ENTITATE ÎN MIȘCARE predomină în toate cele trei limbi peste TIMPUL ESTE UN AGENT SCHIMBĂTOR poate fi explicat prin dinamismul cognitiv (Talmy, 2000a: 14). Timpul în limbaj apare adesea ca un obiect dinamic sau o entitate în mișcare, așa cum sugerează rezultatele din corpus. Acest argument este susținut nu numai de metaforele lingvistice care exprimă mișcarea, ci și de mișcarea fictivă și verbele de poziție care apar în limbajul metaforic. Astfel de rezultate aduc dovezi suplimentare că există „înclinația de a reprezenta un concept

altfel static în termeni de acțiune³” (Talmy 2000a: 15); în acest caz, timpul. Acest aspect dinamic al timpului nu este întotdeauna evident în același mod și poate apărea diferit în cele trei limbi, așa cum sugerează restul rezultatelor.

Timpul ca agent schimbător	Engleză	Finlandeză	Maghiară
Frecvență (numărul total al metaforelor)	2143	4430	2481
Frecvență normalizată (numărul metaforelor calculat pe 1 milion de cuvinte)	2.45	5.27	2.38

Tabelul 1. *Frecvența construcțiilor cauzative în metaforele despre timp*

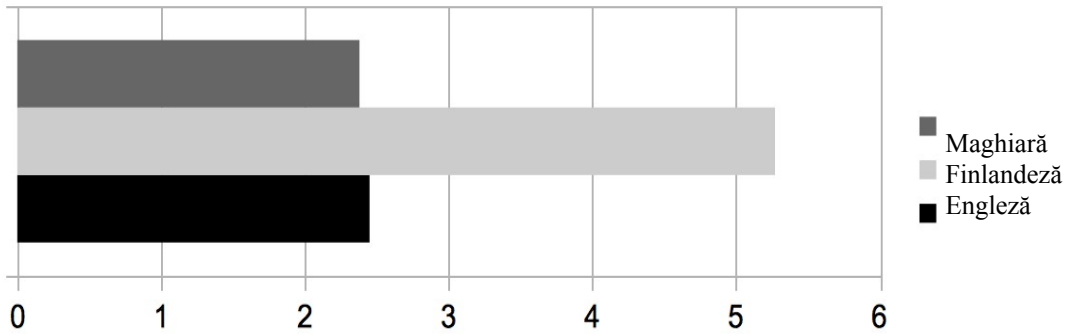

Graficul 1. *Scara de frecvență a construcțiilor cauzative*

Finlandeza are o frecvență mai mare de cauzalitate legată de timp decât celelalte două limbi, dar cele mai mari diferențe dintre cele trei limbi sunt în frecvența mișcării în metaforele de timp. Ceea ce sugerează analiza cantitativă, precum și materialul adunat din corpus este că frecvența metaforelor **TIMPUL ESTE O ENTITATE ÎN MISCARE** este mai mare în engleză, comparativ cu finlandeză și maghiară. Frecvența unor astfel de metafore este dublă în limba engleză, ceea ce arată că există o diferență majoră în exprimarea trecerii timpului în aceste limbi.

Timpul mișcător ca Figură	Engleză	Finlandeză	Maghiară
Frecvență (numărul total al metaforelor)	6478	2603	3549
Frecvență normalizată (numărul metaforelor calculat pe 1 milion de cuvinte)	7.41	3.10	3.41

Tabelul 2. *Frecvența mișcării unde timpul este o Figură*

Graficul 2. Scara de frecvență a mișcării

Motivul pentru această observație este că în engleză trecerea timpului este exprimată predominant prin verbe de mișcare: în engleză timpul ‘trece’ (*time passes*), și timpul ‘merge’ (*time goes*), iar pe lângă aceste metafore de înaltă frecvență există și altele care exprimă acest concept. De fapt, frecvența metaforei *time passes by*, ‘timpul trece’, este considerabil mai mare decât orice verb de mișcare care este folosit cu timpul în finlandeză sau maghiară. În aceste două limbi, acest lucru este exprimat într-un mod diferit. În finlandeză și în maghiară, trecerea timpului este lexicalizată în primul rând prin verbe care denotă schimbare și nu mișcare, precum și printr-o metaforă a recipientului în limba maghiară. Aceste verbe sunt *kuluu*, ‘se uzează’ în finlandeză și *múlik*, ‘încetează’, precum și *telik*, ‘se umple’ sau alternativ ‘se golește’ în maghiară; niciunul dintre aceste verbe nu este verb de mișcare. În maghiară, verbul cu cea mai mare frecvență în metaforele de timp care exprimă trecerea timpului este *telik*, (*el*), (frecvență 3962), în metafore *telik az idő*, ‘timpul se umple/timpul se golește’. Verbul finlandez *kuluu* are o frecvență la fel de mare, iar *múlik* depășește, de asemenea, 1000 de exemple în corpus în metaforele despre timp. Pe lângă faptul că sunt frecvente, apar des cu timpul: *aika kuluu*, (‘timpul se uzează’), are scorul MI, ‘scorul de informație reciprocă’, $6.18 \log_2$, iar *múlik az idő*, (‘timpul încetează’), $6.59 \log_2$, și *telik az idő*, (‘timpul se umple’), $8.04 \log_2$.

Această discrepanță semnificativă are implicații nu numai la nivel lexical, ci și la nivel conceptual: engleza se bazează în primul rând pe metafora conceptuală TIMPUL ESTE O ENTITATE ÎN MIȘCARE, mai degrabă decât pe alte metafore conceptuale precum TIMPUL ESTE O ENTITATE FINITĂ (maghiară, finlandeză) sau TIMPUL ESTE UN RECIPIENT (maghiară). Ceea ce arată analiza calitativă este că maghiara și finlandeza folosesc mai des verbe care surprind caracterul tranzient și nu caracteristicile spațiale ale timpului, în timp ce engleza se bazează în primul rând pe verbele de mișcare, care, pe lângă tranziție, leagă timpul și de spațiu. Din punct de vedere conceptual, acest lucru sugerează că în metaforele discutate în acest studiu există tendința de a conceptualiza timpul ca o

Figură⁴ care se mișcă de-a lungul unui traseu între două puncte în limba engleză, deci trecere prin mișcare; în finlandeză, pe de altă parte, există o probabilitate mai mare ca astfel de metafore să apară independent de „reprezentarea spațială⁵” (Evans, 2013b: 395). Trecerea timpului fără elementul spațial poate fi observată într-o anumită măsură și în limba maghiară, precum și printr-un alt tip de aspect spațial care nu este tipic pentru engleză sau finlandeză, unde timpul este o Metafigură sau o entitate asemănătoare substanței. Acest lucru are și alte implicații. În modelele tipice de lexicalizare ale trecerii timpului în limba engleză, timpul este deseori un agent metaforic, în timp ce în finlandeză și maghiară acest aspect al timpului este mai puțin evident. Acest lucru implică, de asemenea, că domeniul sursă legat de timp în engleză în cele mai frecvente expresii convenționale este mai concret, iar în maghiară și finlandeză mai abstract.

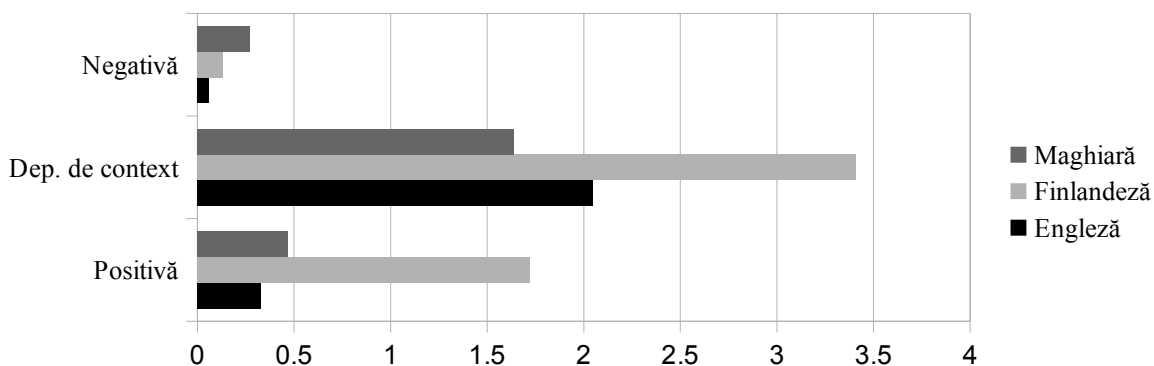
Când vorbim despre schimbări care se întâmplă în timp, o diferență între cele trei limbi ține de preferința asocierii timpului cu un aspect negativ sau pozitiv; finlandeza iese în evidență ca având mai multe asocieri frecvente ale timpului cu un domeniu pozitiv și maghiara predominant cu unul negativ în comparație cu celelalte două limbi. În plus, unele dintre cele mai frecvente verbe non-cauzative care surprind trecerea timpului în toate cele trei limbi poartă o prozodie semantică negativă. Acest lucru arată o tendință comună de a asocia timpul cu o polaritate negativă prin alte tipuri de verbe în afară de cele cauzative.

Polaritatea forței		Engleză	Finlandeză	Maghiară
Frecvență (numărul total al metaforelor)	Polaritate pozitivă	291	1448	489
	Polaritate dependentă de context/neutră	1795	2869	1708
	Polaritate negativă	57	113	284
Frecvență normalizată (numărul metaforelor calculat pe 1 milion de cuvinte)	Polaritate pozitivă	0.33	1.72	0.47
	Polaritate dependentă de context/neutră	2.05	3.41	1.64
	Polaritate negativă	0.06	0.13	0.27

Tabelul 3. Frecvența polarității în construcții cauzative în metaforele despre timp

4 Mai multe despre Figură și Metafigură: Talmy, 2000a, b.

5 Traducere proprie.

Graficul 3. *Scara de polaritate*

Rezultatele cercetării confirmă ipoteza. Există diferențe de polaritate și dinamicitate care au dovezi cuantificabile în cele trei limbi, dar variația apare în moduri neașteptate: diferențele substanțiale sunt mai puțin proeminente și pivotante în dinamicitate bazată pe rapiditatea mișcării și mai evidente în preferința timpului tranzitoriu, non-agent, în locul timpului în mișcare. Analiza contrastantă a polarității relevă aspecte similare: deși există diferențe măsurabile în ceea ce privește preferința de încadrare pozitivă, negativă sau nepolară a timpului, aceasta iese la iveală în alte tipuri de verbe, pe lângă metaforele timpului agentive construite pe verbe cauzative. Există, de asemenea, rezultate neașteptate: constatările interesante din punct de vedere conceptual care relevă diferențe în cele mai proeminente conceptualizări ale trecerii timpului se găsesc în metafore care inițial nu au fost considerate ca obiectiv principal al studiului.

Pe scurt, există dovezi că timpul este frecvent asociat cu spațiul și mișcarea, ceea ce este vizibil și în limbajul metaforic, dar imaginea timpului nu este derivată doar din spațiu, ci și metaforic asociată cu alte domenii. Metaforele conceptuale comune provin dintr-o experiență comună a timpului: pe măsură ce timpul trece, observăm schimbări în jurul nostru și toate evenimentele se petrec în timp; acest lucru poate fi legat de tranziență și spațializare, dar există preferința pentru una față de cealaltă. Pe baza constatărilor, putem concluziona că finlandeza și maghiara în acest sens prezintă mai multe asemănări între ele decât oricare dintre ele cu limba engleză. În timp ce acest dezechilibru între cele trei limbi ar putea să apară în alte moduri în acestea, în ceea ce privește acest aspect particular, discrepanțele pot fi fundamentate atât la nivel literal, cât și la nivel conceptual.

REFERINȚE

- EVANS, Vyvyan (2004). *The Structure of Time. Language, Meaning and Temporal Cognition*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- EVANS, Vyvyan (2013a). *Language and Time. A Cognitive Linguistics Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- EVANS, Vyvyan (2013b). "Temporal Frames of Reference". *Cognitive Linguistics* 24 (3). 393 –435
10.1515/cog-2013-0016
- GALTON, Antony (2011). "Time Flies but Space Does Not: Limits to The Spatialisation of Time" in *Journal of Pragmatics* 43 (3), 695–703. ISSN 0378- 2166,
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2010.07.002>.
- HUUMO, Tuomas (2017). "The Grammar of Temporal Motion: A Cognitive Grammar Account of Motion Metaphors of Time" *Cognitive Linguistics*, vol. 28, no. 1, pp. 1-43.
<https://doi.org/10.1515/cog-2016-0015>
- JOHNSON, Mark (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. University of Chicago Press.
- KÖVECSESES, Zoltán (2002). *Metaphor: A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press.
- KÖVECSESES, Zoltán (2015). *Where Metaphors Come from. Reconsidering Context in Metaphor*. New York: Oxford University Press.
- LAKOFF, George (1987). *Women, Fire and Dangerous Things*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- LAKOFF, George (1993). *The Contemporary Theory of Metaphor*. In A. Ortony (Ed.), "Metaphor and thought", (p. 202–251). Cambridge University Press.

LAKOFF, George and Mark JOHNSON (1980). *Metaphors We Live by*. London: The University of Chicago Press.

LAKOFF, George and Mark JOHNSON (1999). *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.

LAKOFF, George and Mark TURNER (1989). *More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*. The University of Chicago Press.

MCENERY, Tony and Andrew HARDIE (2011). *Corpus Linguistics. Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

TALMY, Leonard (2000a). *Toward a Cognitive Semantics, Vol. I: Concept Structuring Systems*. Cambridge, MA: MIT Press.

TALMY, Leonard (2000b). *Toward a Cognitive Semantics, Vol. II: Typology and Process in Concept Structuring*. Cambridge, MA: MIT Press.